

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ | BOOK REVIEW

Haziran 2019, 2(1), 155-157

Geliş: 15.05.2019 | Kabul: 31.05.2019 | Yayın: 28.06.2019

Din Ekranda Nasıl Durur?

Değerlendiren: Muhammet Fatih OKUTAN*

Kitabın Künyesi: Çamdereli, M. (2018). *Din ekranda nasıl durur? Medyada dinin popüler temsilleri*. Ankara: Ketebe Yayınları, 152 sayfa, ISBN: 978-975-2482-08-1

Popüler kültürün bir yansıma alanı olarak medya; topluma dönük mesajlar ileten bir araç olmakla beraber aynı zamanda kitleyi oluşturan ve buluşturan bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte yirminci yüzyılın ikinci yarısında iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle önemli bir dönüşüm yaşamış; insanların çok yönlü bir şekilde aktif etkileşim içerisinde olduğu bir “dijital devrim” dönemi başlamıştır. Mete Çamdereli tarafından 2018 yılında yayınlanan *Din Ekranda Nasıl Durur? Medyada Dinin Popüler Temsilleri* adlı kitabı medya ve din ilişkisini incelemek ve medyada dinin popüler temsillerini ortaya koymak amacıyla yazarın yazı, tebliğ ve söyleşilerinden oluşan bir derlemedir.

Kitabın ana başlıkları sırasıyla şunlardır: i) Medyada Dinin Popüler Temsilleri, ii) Medyada Din Tezahürleri, iii) Medyanın Dine Bakışı, iv) Medya ve Ramazan, v) Sosyal Medya, Popüler Kültür ve Din, vi) Medya ve Din Sempozyumu, vii) Medya ve Din İçin Panorama, viii) Medyada Dinin Konumu ix) Medya ile Din İlişkisini Yeniden Düşünmek.

Kitaptaki her bir başlık altında medya ve din olgularının üzerinde durulmuş, medyanın din üzerindeki baskın rolünün hangi boyutlara ulaştığı meselesi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Yazar çalışmanın giriş kısmında medya-din alanına nasıl ilgi duyduğunu ve medya-din derlemesi fikrinin nasıl ortaya çıktığından kısaca bahsetmektedir. “Medyada Dinin Popüler Temsili” başlığı altında medya ile dinin popüler kültür bağlamında değerlendirilmesi yapılmakta; “medya dini” ve “medyanın dinsel uzamı” kavramları üzerinde durulmaktadır. Medyanın kendi dinsel atmosferini kurduğunu, kendisinden başka din tanımadığını söyleyen Çamdereli, medyanın etkisi altında kalan modern insanın aslında medyatik kulluktan başka bir şey yapmadığını ifade etmektedir (s. 17). Gerçek dini sekülerleştiren medya sadece kendisine itaat edilmesini ister. Böylece dinsel gerekleri kendi temsili uzamında yapar ve dinin medyatikleşmesi ortaya çıkar. Ki bu uzam, dinsel uzamda yapılması yasak olan davranışları mübah kılarak medyatik dünyanın kurallarını işler hale getirmektedir. Medya bunu yaparken cazip kişiler, ikonlar ya da medya vaizleri gibi medyatik ünlüleri kullanır. Yazar, “Bizler kendimizi onlar üzerinden kurgular, onların zenginliklerine, dindarlıklarına, yaşam biçimlerine heves etmek zorunda bırakılırız. Ünlüler, bugünün kutsal peygamberleridirler ve dedikleri şeyler bugünün vaazları, söyledikleri şarkılar bugünün ilahileri, eylemleri ise bugünün vacipleridir” (s. 22) diyerek mevcut algıyı açıklamaktadır. Ek olarak siber uzamda gerçek dinin siber dine dönüştüğü ve siber dinin gerçek dini doğrudan sanal dine dönüştürdüğü vurgulanmaktadır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
e-mail: mfo_okutan@hotmail.com | orcid.org/0000-0001-5121-2458

Değerlendirmenin sınırlılıkları gereğince kitabın bütün bölümlerine değinmek güçtür. Bu sebeple medyada dinin temsilleri ve etkileri konusundaki hususlara odaklanmak daha önemli görünmektedir.

Medya ve din ilişkiselliğine hemen herkesin hayatına girmiş olan dijital teknoloji veçhesinden bakmak sanırız uygun olacaktır. Yazar konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır: “Dine etkisi olan pek çok teknolojik gelişme var. Akıllı telefonlar bunların en önemli örnekleri. Telefonlara yüklenebilen ve birtakım dini kolaylıklar sunduğu söylenen çok çeşitli uygulamalar mevcut. Kibleyi gösteren programlar, amel defterleri, dijital Kuran bunlardan bazıları. Birçoğumuzun telefonunda ya da tabletinde bu tür uygulamalar mevcut. Şu sorunun yanıtını aramak gerekiyor: Bu uygulamalar inananların hayat pratiklerini ne kadar etkiliyor? Matbu halini çok önemseydiğimiz, evlerimizde özel kılıflar içinde sakladığımız Kuran’ın dijital versiyonuna aynı ihtimamı gösteriyor muyuz mesela?” (s. 108). Görüldüğü üzere modern insan yeni gelişmelere bağlı olarak sanal bir din anlayışı içerisinde adeta yeni dini ritüeller oluşturmuş; gerçek dinin sekülerleşmesinin bir parçası haline gelmiştir. Din ve dini olgular artık popüler kültür aracı haline getirilmiş ve bu doğrultuda anlatılır ve anlaşılır hale gelmiştir.

Gelişen teknolojik imkânlar ve dijital gelişmelerle birlikte medya ve din ilişkisini incelemek bizi daha doğru okumalara yapmaya yönlendirecektir. Bu bakımdan dinin medya için bir araç mı yoksa medyanın dine bir değer mi atfettiği ikileminde kalındığında bu ilişki çok daha iyi anlaşılacaktır: “Medya, dini kendi isterleriyle araçsallaştırırken, onu ona biçtiği rol ile konumlandırır. Din, konumlandırma yoluyla yalın ve sıradan bir temsil olmağını yitirir ve doğrudan ticari fayda üreten bir iletişim nesnesine dönüşür. Bu noktada, medya dini araçsallaştırarak konumlandırmış, konumlandırırken araçsallaştırmış olur” (s. 119). Medya din üzerindeki bu rolüyle onu siyasal, ekonomik, sosyokültürel, teknolojik ve sanatsal düzlemde konumlandırır. Yani bu rolüyle aslında dini kendi bağlamında dönüştürdüğünü söyleyebiliriz.

Dijital medyanın ortaya çıkması elbette dini alan ve ritüeller üzerinde de etkili olmuştur. Ve elbette dinsel üzerinde yeni dönüşümler ortaya çıkmıştır. Özellikle sosyal medyanın yeri hiç tartışmasız dinsel alan için çok önemli. Çamdereli, “Dijital medyanın paylaşım ve takip ahlakı her şeyi aşıkârlaştıran ve istihcan eden bir ahlakı. Medyatik dinsel de dijitalleşirken öncelikle mahremiyeti imha etti. Her şeyin aşıkâr olması ve kayıt altına alınması mecranın ifşaya dönük dayatmalarıyla gerçekleşti” (s. 131) diyerek bu noktaya dikkat çekmektedir.

Her türlü dini konu ya da bilgi ihtiyacının medyatikleşmesinin aslında gerçek dine ve onun ortaya koyduğu davranış ahlakının dönüşmesine ya da yeniden inşa edilmesine sebep olduğunu anlıyoruz. Diğer taraftan dijital medyanın sunmuş olduğu imkânlar içinde hiç şüphesiz sosyal medyanın da önemli bir yeri bulunmaktadır. Dinsel alana ait ne varsa dua, ibadet, düğün, evlilik gibi ritüeller de sosyal medyanın kendi uzamı içerisinde dönüşmekte ve başkalaşmaktadır. Dijital teknoloji, sosyal medya ve yapay zekânın hayatımıza girmesiyle baş döndürücü hızda değişen bir dünyaya gittiğimiz aşıkâr. Dolayısıyla bu değişimin her alanda olduğu gibi özellikle dinsel alan ve rükunler konusunda da yaşanması kaçınılmazdır. Nitekim sıradan dini ritüeller dijital medyada bu dönüşümle dinsel alandan çıkıp ibadet, nişan ya da evlilik gibi paylaşımların artmasıyla yerini beğeni kaygısına bırakmaktadır. Dinsel alanda da kabul gören tüm bu teknolojik gelişmeler modern insanı edilgen hale gelmiştir. Dijital teknolojinin hüküm sürdüğü bir dünyada aksini düşünmek pek mümkün gözükmemektedir. Dijital ağların kuşatmasında olan modern insan, dini ritüellerin de dijital uzamda dönüşmesiyle birlikte medyatik-dijital kulluğuna çaresizce devam etmektedir.

İçerisinde yaşadığımız dönemde bütünüyle gündelik hayatımızı kuşatan dijital platformların dini pratiklerimize nasıl yansıdığı ve dinin dijitalleşme serüveni bu çalışmada gözler önüne serilmektedir. Çamdereli’nin bu eserini konuya ilgisi olan bilhassa

iletişim, ilahiyat, sosyoloji alanında çalışmalar yapan herkesin okuması gerekmektedir. Bu çalışmayı okuyup inceleyen hemen herkesin, medyanın dinsel alandaki dünden bugüne dönüşen yapısını, güncel görünümünü ve nereye evrildiğini idrak etmesi kolaylıkla mümkün olacaktır. Özetle bu kitapta, medyatik dinin oluşun din endüstrisinden beslendiği aynı zamanda din endüstrisini de beslediği ele alınmakta; dini araçsallaştırarak kitleyi üzerine çekmeyi başaran medyanın dini hafifletirerek bir eğlence formatına dönüştürdüğü vurgulanmaktadır. Yazar medya-din ilişkisinde medyanın daha baskın bir rolde olduğunu göz önünde bulundurmaktadır. Medya ve din ikilisinden yalnızca birisinin diğeri etkilediğini ve dönüştürdüğünü söylemek zordur. Çünkü her ikisi de karşılıklı olarak etkileşim halinde olup birbirini değıştirmekte ve dönüştürmektedir.

Medyatik dinin ne olduğu, hangi işlevleri yerine getirdiği ve dinin siber uzamda nasıl dijitalleştiği gibi sorulara cevap verme konusunda önemli bir eser olarak karşımıza çıkan bu kitap, medya ve din çalışmaları için bir yol feneri görevi üstlenmektedir.